UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblistiky

Ing. Ivan Menoušek

Uzdravující Ježíš jako izaiášovský Hospodinův Služebník v Mt 12,9–21

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Jaroslav Brož, Th.D., S.S.L.

Praha 2015

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 29.4.2015 Ivan Menoušek

Bibliografická citace

Uzdravující Ježíš jako izaiášovský Hospodinův Služebník v Mt 12,9-21 [rukopis]: Bakalářská práce / Ivan Menoušek; vedoucí práce: ThLic. Jaroslav Brož, Th.D., S.S.L. -- Praha, 2015. -- 46 s.

Anotace

Bakalářská práce „Uzdravující Ježíš jako izaiášovský Hospodinův Služebník v Mt 12,9–21“ zkoumá za použití synchronní historicko-kritické metody problematiku Ježíšova zázračného uzdravování ve vztahu k dodržování soboty, jeho roli tichého Služebníka Hospodinova přinášejícího právo a naději v Novém i Starém Zákoně. Součástí práce je jazyková analýza části textu Matoušova evangelia a odpovídajícího úryvku knihy proroka Izaiáše, jejich vlastní překlad z řečtiny a hebrejštiny a následná exegeze s použitím odborných komentářů a slovníků.

Klíčová slova

Ježíš, tichý, Služebník Hospodinův, sobota, uzdravování, spravedlnost, spása, milosrdenství

Abstract

The purpose of the bachelor thesis „The Healing Jesus as the Servant of JHVH from the Book of Isaiah in Matth 12:9–21“ is to research Jesus healing wonders in relation to Sabbath observance, his role as Gentle Servant of God who brings Justice and Hope in the New and Old Testament. As a part of this work acts a literary analysis of fragment of Matthew and correspondent passage of Isaiah, their own translation from ancient Greek and Hebrew and consecutive exegesis with using exegetical commentaries and lexicons.

Keywords

Jesus, quiet, Servant of JHVH, Sabbath, healing, justice, salvation, mercy

Počet znaků (včetně mezer): 73799

Děkuji především všem přátelům, kteří mne při mém nelehkém boji s nedostatkem času, s prokrastinací i pohodlností vytrvale podporovali modlitbou a přímluvami, posilovali mne důvěrou v Boží moc a pomohli mi tak dovést tuto práci ke zdárnému konci. Koho se to týká, ten to ví…

Dále děkuji vedoucímu práce dr. Jaroslavu Brožovi za jeho velkou trpělivost se mnou, za jeho přívětivost a shovívavost i za cenné a podnětné rady a připomínky.

Obsah

Úvod 6
1. Text Mt 12,9–21 a Iz 42,1–4 7
1.1. Řecký text Mt 12,9–21 7
1.2. Text Iz 42,1–4 9
2. Literární styl 11
2.1. Matoušovo evangelium 11
2.2. Izaiáš 14
3. Kontext v rámci Matoušova evangelia 17
4. Struktura textu Mt 9,21 18
5. Synoptické srovnání 20
6. Aplikace starozákonních textů v Matoušově evangeliu 24
7. Výklad textu a prohloubení hlavních témat – sobota, uzdravování, tichý Služebník Hospodinův 28
8. Závěr 38
9. Seznam použitých zkratek 39
10. Seznam literatury 42
10.1. Biblické texty 42
10.2. Biblické komentáře, slovníky 42
10.3. Další literatura 45
10.4. Elektronické zdroje 46

Úvod

K volbě zaměření mé bakalářské práce mne nejprve vedlo to, že během studia teologie jsem byl přitahován studiem biblických jazyků – řečtiny a hebrejštiny, což ovlivnilo i výběr biblického tématu. Matouše jsem zvolil právě pro jeho propojení témat Nového i Starého Zákona, u něj se projevuje vnitřní propojení obou částí křesťanské Bible, u něj vystupuje Ježíš vždy jako ten, kdo přichází Boží Slovo naplňovat, a zároveň jej překonává, dává mu nový význam a přesah, protože je Synem Božím.

Z mnoha úseků v evangeliu podle Matouše mne nakonec oslovil úryvek ve dvanácté kapitole, který se dotýká více témat najednou – uzdravování, Sabatu jako obdoby naší neděle, i práva a spravedlnosti, v neposlední řadě Ježíše, který přichází jako tichý Hospodinův Služebník, aby uzdravil nejen jednotlivce, ale všechny, a který přinese spravedlnost všem. Jedná se o verše Mt 12,9–21.

Tato práce si klade za cíl prozkoumat daný text z jazykového i historického hlediska, hlouběji rozebrat souvislosti mezi hebrejskou Tórou a Matoušovým evangeliem, s použitím dostupné odborné literatury. Při práci s původním textem Písma chci použít především synchronní historicko-kritickou metodu.

Práce je dělena na osm částí.

První část práce obsahuje mé vlastní pokusy o překlad biblických textů, tj. řeckého znění Matoušova evangelia, dále pro srovnání překlad Iz 42,1–4, a to jak z hebrejštiny (MT), tak z řečtiny (LXX).

V druhé části se pokusím o analýzu literárního stylu jednotlivých textů.

Třetí část popisuje kontext, ve kterém se zkoumaná perikopa v evangeliu nachází.

Čtvrtá část práce se zabývá strukturou textu.

V páté části porovnávám obdobné texty ze synoptických evangelií, co mají společného a v čem se odlišují.

Šestá část je věnována analýze vztahu veršů citovaných Matoušem z Izaiáše a jejich originálního znění v MT a LXX.

Sedmá část obsahuje výklad textu, hlubší analýzu textu a souvislostí se soustředěním na hlavní témata práce. Tato část je těžištěm práce.

Osmá část obsahuje shrnutí práce.

1. Text Mt 12,9–21 a Iz 42,1–4

1.1. Řecký text Mt 12,9–21

(vlastní překlad)

9 Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν·

10 καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος χεῖρα ἔχων ξηράν. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες· εἰ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν θεραπεῦσαι; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

11 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἕξει πρόβατον ἓν καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ;

12 πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου. ὥστε ἔξεστιν τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν. **13** τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ· ἔκτεινόν σου τὴν χεῖρα. καὶ ἐξέτεινεν καὶ ἀπεκατεστάθη ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.

14 ἐξελθόντες δὲ οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ᾽ αὐτοῦ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

15 Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. * καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ [ὄχλοι] πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας

16 καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν,

17 ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος·

18 *ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὃν ᾑρέτισα,*
ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ᾽ αὐτόν,
καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ.

19 *οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει,*
οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

20 *κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει*
καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει,
ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῖκος τὴν *κρίσιν.*

21 *καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.*[1]

[1] SESB: Eberhard Nestle et al., *Novum Testamentum Graece* (At head of title: Nestle-Aland.;, 27. Aufl., rev.; Stuttgart: Deutsche Bibelstiftung, 1993, c1979), 29.

9 Odešel odtud a přišel do jejich synagogy.

10 A hle, byl tam člověk s ochrnutou rukou. Tázali se Ježíše: „Je dovoleno v sobotu uzdravovat?“, aby ho mohli obžalovat.

11 On jim odpověděl: Bude-li mezi vámi někdo, kdo bude mít jednu ovci a ta mu v sobotu spadne do jámy, zda ji neuchopí a nevytáhne?

12 Oč větší cenu má člověk než ovce. Je proto dovoleno v sobotu činit dobře.

13 Nato řekl tomu člověku: Natáhni tu ruku! A natáhl ji, a byla zase v pořádku, zdravá jako ta druhá.

14 Ti farizejové vyšli a domlouvali se, že jej zahubí.

15 Ježíš to poznal a odešel jinam. A následovali jej [z lidu] mnozí, a on každého uzdravil

16 a nakázal jim, aby nikomu neříkali, co činil,

17 aby se naplnilo co řekl prorok Izaiáš:

18 Hle, můj služebník (chlapec), kterého jsem si vyvolil, můj milovaný, z něhož se těší má duše; vložím na něj svého ducha a on vyhlásí spravedlnost národům.

19 Nebude se přít ani pokřikovat, ulicemi se neponese jeho povykování.

20 Nalomený rákos (třtinu) nezlomí a doutnající knot neuhasí, dokud nedosáhne vítězství práva (spravedlnosti).

21 A v jeho jméno budou doufat národy.

1.2. Text Iz 42,1–4

1.2.1 Hebrejský text (vlastní překlad)

[1]הֵן עַבְדִּי אֶתְמָךְ־בּוֹ בְּחִירִי רָצְתָה
נַפְשִׁי נָתַתִּי רוּחִי עָלָיו מִשְׁפָּט לַגּוֹיִם
יוֹצִיא׃
[2]לֹא יִצְעַק וְלֹא יִשָּׂא וְלֹא־יַשְׁמִיעַ בַּחוּץ
קוֹלוֹ׃
[3]קָנֶה רָצוּץ לֹא יִשְׁבֹּור וּפִשְׁתָּה כֵהָה
לֹא יְכַבֶּנָּה לֶאֱמֶת יוֹצִיא מִשְׁפָּט׃
[4]לֹא יִכְהֶה וְלֹא יָרוּץ עַד־יָשִׂים בָּאָרֶץ
מִשְׁפָּט וּלְתוֹרָתוֹ אִיִּים יְיַחֵלוּ׃ פ
[2]

1 Hle, můj služebník, kterého podpírám, můj vyvolený, jehož si oblíbila má duše. Vložil jsem na něj svého ducha, aby přinesl právo (spravedlnost) národům (pohanům).
2 Nebude křičet, nepozvedne a venku nedá slyšet svůj hlas.
3 Nalomený rákos (třtinu) nezlomí a uhasínající (vybledlý) knot neuhasí. Spolehlivě (pravdivě) vynese (přinese) právo (spravedlnost).
4 Nepovadne a neustane (nepolevím), dokud v zemi nestanoví právo (spravedlnost) a na jeho poučení (zákon) čekají vzdálené končiny (ostrovy).

[2] *Biblia Hebraica Stuttgartensia : SESB Version.* (electronic ed.; Stuttgart: German Bible Society, 2003, c1969/77), Iz 42:1-4.

1.2.2 Řecký text LXX, Iz 42,1–4 (vlastní překlad):

[1]Ιακωβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήμψομαι αὐτοῦ· Ισραηλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχή μου· ἔδωκα τὸ πνεῦμά μου ἐπ᾽ αὐτόν, κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει.

[2]οὐ κεκράξεται οὐδὲ ἀνήσει, οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἔξω ἡ φωνὴ αὐτοῦ.

[3]κάλαμον τεθλασμένον οὐ συντρίψει καὶ λίνον καπνιζόμενον οὐ σβέσει, ἀλλὰ εἰς ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν.

[4]ἀναλάμψει καὶ οὐ θραυσθήσεται, ἕως ἂν θῇ ἐπὶ τῆς γῆς κρίσιν· καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.[3]

1 Jákob, můj služebník (chlapec) můj, o kterého pečuji; Izrael, můj vyvolený, z něj se těší má duše. Vložil jsem na něj svého ducha, soud národům vynese.

2 Nebude pokřikovat, ani nezvedne (hlas), venku nebude slyšet jeho hlas.

3 Nalomený rákos (třtinu) nedolomí a čadící knot nezhasne, ale s pravdou vynese soud.

4 Nezhasne (bude svítit) a nezlomí se (nebude zlomen), dokud na zemi nepřinese právo. A v jeho jméno budou čekat (doufat) národy.

[3]*Septuaginta: SESB Edition* (ed. Alfred Rahlfs and Robert Hanhart;Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2006), Iz 42:1-4.

2. Literární styl

2.1. Matoušovo evangelium

2.1.1. Autor a adresáti

Dřívější biblisté měli za to, že toto evangelium napsal Ježíšův učedník celník Matouš (Lévi) a že je nejstarším z evangelií. Vycházeli z výroku biskupa Papia ze 2. stol., citovaného v Eusebiových Církevních dějinách ze 4. stol.: "*Matouš sestavil výroky v hebrejském jazyce a každý je překládal, jak byl schopen*". Irenej, Origenes a Eusebius pochopili Papiův výrok tak, že že Matouš sepsal své evangelium v hebrejštině či aramejštině.[4] Dlouho převládal názor, že Matoušovo evangelium bylo napsáno jako první (snad již okolo r. 50) a Marek i Lukáš z něj čerpali, dodnes se tyto názory občas objevují. Myslilo se tedy, že řecký text evangelia vznikl překladem z hebrejského či aramejského originálu. Většina badatelů dnes zastává názor, že autor, který pocházel z židovského prostředí, vycházel z Markova evangelia a tzv. pramene Q, které upravil; nejpravděpodobnější doba sepsání mezi r. 80 a 90. Časté starozákonní citace i nepřítomnost vysvětlujících komentářů (běžných v Markovi, který psal pro pohanské prostředí) dokládají, že evangelista Matouš psal pro převážně židokřesťanské čtenáře, znalé židovských reálií. Proti autorství apoštola Matouše hovoří to, že očitý svědek – Ježíšův učedník – by se sotva držel tak důsledně Markovy předlohy.[5]

Jako místo sepsání se dnes nejčastěji uvádí Sýrie nebo Palestina. Argumenty jsou tyto: evangelium je sepsáno v řečtině, pro řecky mluvící původně židovskou obec, podle častých zmínek o pohanech musela být v oblasti i početná nežidovská populace. Těmto kritériím mohla vyhovovat např. Antiochie, Damašek nebo Edessa. Mohlo však být napsáno i v Palestině, tam, kde bylo dost řecky mluvících Židů, např. v Cesareji Přímořské, Týru, Sidonu,... Jestliže tedy Matouš napsal své evangelium po roce 70 někde v Palestině či její blízkosti, dá se jeho dílo chápat i jako pokus o odpověď na krizi způsobenou zničením jeruzalémského chrámu. [6]

[4] Srovnej HARRINGTON, Daniel J. (editor). Sacra Pagina, *Evangelium podle Matouše*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2003, str.13

[5] Srovnej POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2013, str.509

[6] Srovnej HARRINGTON, Daniel J., *Evangelium podle Matouše*, str. 20

2.1.2. Literární styl

Matoušovo evangelium je sepsáno řecky, části převzaté od Marka jsou upraveny jak jazykově (lepší řecká syntax), tak obsahově (vynechává či upravuje některé věty). V Matoušově řečtině je znát silný vliv semitského myšlení i jazyka Septuaginty, mnoho starozákonních citací ukazuje na vliv Septuaginty i původního hebrejského znění. Matoušovo evangelium je nejobsáhlejší ze všech čtyř, kompozice je dána převzetím Markovy předlohy, doplněné o rozsáhlé Ježíšovy řeči (pramen Q) a vlastní látku (Mt^S).[7]

Je členěno na sedm částí – 1. Úvodní 1.1 – 4.22 (představení protagonistů a témat), 2. Proklamace lepší spravedlnosti 4.23 – 7.29 (kázání na hoře – první Ježíšova řeč), 3. Ježíšovy mocné činy 8.1 – 11.30 (uzdravování, vyslání učedníků - druhá Ježíšova řeč), 4. Konflikt tohoto světa s Královstvím nebeským 12.1 – 16.12 (spory mj. o sobotě, podobenství – třetí Ježíšova řeč), 5. Od Petrova vyznání po Jeruzalém 16.13 – 20.34 (proměnění, předpověď utrpení, řády křesť. obce – čtvrtá Ježíšova řeč, podobenství), 6. Ježíš a jeho protivníci v Jeruzalémě 21 – 25 (vjezd do Jeruzaléma, vyčištění chrámu, podobenství, řeč o konci času – pátá Ježíšova řeč, podobenství) a 7. Pašije a vzkříšení 26 – 28.

2.1.3. Současní adresáti a inkulturace

Tak jako se evangelista Matouš vymezoval proti farizejskému (rabínskému) establishmentu synagogy když byli křesťané ze židovství zřejmě vytlačováni a vyháněni, tak zároveň navazoval na židovské kořeny mnoha odkazy na židovské Písmo i formulacemi o jeho naplnění. Proto je potřeba ty zmínky o pokryteckých farizejích a zákonících číst s vědomím situace 90. let, kdy se už cesty židokřesťanů a Židů rozcházely. V dřívějších dobách byly tyto formulace podkladem pro antisemitské myšlení, dnešní znalosti historických souvislostí nám umožňují vnímat kontinuitu židovství a křesťanství a chápat Židy jako naše starší bratry ve víře.

Problematika Sabatu je živá i dnes – máme křesťanskou neděli striktně dodržovat v duchu farizejských striktních zákazů a příkazů (nebo dokonce esénských)? Nebo se máme naopak přizpůsobit mentalitě světa, který neděli chápe jen jako volný den? Kde je rozumná a milosrdná hranice?

G. R. Osborne k tomu uvádí: „*Mnozí stále ještě neslyšeli tuto lekci a proměňují dodržování Šabatu spíše na kazuistiku. Když na křesťany klademe řadu požadavků*

[7] Srovnej POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona*, str. 463

s více „nedělej“, než „dělej“, máme tu legalismus. Ale je třeba se vyvarovat opačnému extrému: pro příliš mnoho křesťanů se Šabat vztahuje jen na hodinku v kostele, a zbytek dne žijí jako obyčejný pátek či sobotu. Stále by to měl být „den odpočinku“ a jestliže Markova poznámka „Sobota je pro člověka, ne člověk pro sobotu“ je v pořádku, neměla by se však proměnit jen v další nákupní den.“[8]

[8] Srovnej OSBORNE, Grant R. *Matthew: Exegetical Commentary on the New Testament*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2010, str. 455

2.2. Izaiáš

2.2.1. Autor a adresáti

Prorok Izaiáš ben Amoz (narozen okolo 765 před Kristem) byl Judejec, pravděpodobně pocházel z Jeruzaléma. Jeho služba začala v posledním roce panování krále Oziáše (Uziáše) (781–740), pokračuje v době panování Jótama (spoluvládl od 750; 740–735), Achaze (735–716) a Chizkijáše (716–687), po r. 701 už o něm nejsou další zprávy. Podle tradice mohla pokračovat až do doby krále Manasese (Menašeho) (687–642).[9] Byl možná bratrancem Oziáše a synovcem Amasjáše (796-782). Kromě proroka Izaiáše se na psaní knihy podíleli ještě další anonymní pisatelé, celý text vznikal v rozmezí dalších cca 150 let (z doby babylónského exilu, 586–538). Autor druhé části izaiášovského proroctví (Iz 40 – 55, příp. až 66), tzv. Deuterizaiáš, působil nejspíše okolo roku 550 nebo krátce po něm. V Babylónu vládl v letech 604 až 562 nechvalně známý král Nabúkadnesar (známý též jako Nabucco ze stejnojmenné Verdiho opery), ten nejprve v r. 597 obléhal Jeruzalém a deportoval krále Joákina, potom v r. 587 znovu obléhal, dobyl a nakonec zničil Jeruzalém, a první Chrám, který stál téměř 400 let, byl vypálen a zničen. Zároveň bylo mnoho lidí odvlečeno do Babylónu, jednalo se především o elitu národa. K obnově Chrámu došlo až cca po 70 letech, kdy po dobytí Babylónu perským králem Kýrem II. (roku 539) a vyhlášení jeho ediktu o náboženské svobodě se mohli vyhnanci vracet domů. To je popisováno v knize Ezdráš. Osobnost Deuteroizaiáše je neznámá, on sám o sobě nic nevypovídá. Ale jeho dílo se hlásí k izaiášovské tradici, spočívající ve vyhlašování budoucí spásy (význam jména Izaiáš (יְשַׁעְיָהוּ) je Spása Hospodinova nebo Hospodin vysvobozuje[10]). Texty druhého Izaiáše byly k do celého souboru zařazeny zřejmě proto, že mají podobné vidění, podobné motivy – Boží odpuštění (Iz 40,2) a blízkost dne vykoupení, ukončení času zkoušek a bídy. Podobné důrazy jsou i v různých žalmech, proto existují názory, že Deuteroizaiáš snad pocházel z okruhu chrámových zpěváků, kteří kromě zpěvu i tradovali a rozvíjeli žalmovou literaturu. Možná nešlo jen o jedinou osobu, ale celou teologickou školu či proud.[11]

---

[9] Srovnej LASOR, William Sanford. *Old Testament Survey: the message, form and background of the Old Testament* / by William Sanford LaSor, David Allan Hubbard, Frederic Wm. Bush, Grand Rapids, Michigan ; Cambridge : William B. Eerdmans, 1996, str. 277; uvádí panování Manasese 696-642

[10] Srovnej HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Vyd. 1. Praha: Centrum biblických studií, 2003, str. 251, odkaz č. 1351

[11] Srovnej HELLER, Jan. *Tři svědkové: Mojžíš - Izaiáš - žalmista*. 1. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995, Oikúmené, str. 47

2.2.2. Literární styl, kontext

Kniha Izaiáš je zařazena ve starozákonním kánonu mezi tzv. zadní proroky, je jednou z nejvýznamnějších jak obsahem, tak rozsahem. Autorství samotného Izaiáše se předpokládá u první části (1-39), je charakterizován především ohlašováním zkázy Judy i Izraele jako Boží trest za nevěru lidu a za celkový úpadek mravů. Tzv. Deuteroizaiáš (40 – 55) se od první části odlišuje stylem i obsahem – je povzbuzením pro ty, kdo žijí pod nadvládou Babylónu a přináší naději ve spásu. Třetí část knihy (56 – 66), dříve připisovaná tzv. Tritoizaiášovi, je patrně sbírkou různorodých textů pocházejících od více autorů. Ať už však byli autoři všech částí kdokoliv, spojuje je společná idea proroka Izaiáše – Bůh má vše pevně v rukou, miluje svůj národ – Izrael, který si vyvolil, a přinese spravedlnost a spásu. Celý Izaiášův spis byl vždy brán jako celek jak židovskou komunitou (mezi 1. a 2. Izaiášem není viditelné dělení ani v masoretském textu, ani v LXX, v dochovaném svitku z Kumránu 1QIsa[a] na sebe kap. 39 a 40 plynule navazují).[12] Hypotéza Bernharda Duhma z r. 1892 o Tritoizaiášovi je dnes vystřídána názorem, že třetí část je převážně sbírka homilií na téma z druhého Izaiáše, které vznikly krátce po něm, některé (či většina) až po návratu z babylonského zajetí.[13]

Základní důrazy Deuteroizaiáše jsou tyto: Spása je hotova, jen je třeba k ní prozřít a přijmout ji. Boží lid se má těšit na to, co Bůh už brzy vykoná. Ráz oslovení je osobní, i když se týká celého Božího lidu, střídá se jednotné a množné číslo, je oslovován ostatek věrných někdy jako kolektiv, někdy jako jednotlivec (mluví se o „korporativní osobnosti“). [14]

Očekávání záchrany měla být naplněna tím, že Hospodin, Bůh Izraele, se ujme svého ponížené lidu, přivede jej zpět do zaslíbené země a znovu potvrdí svou *smlouvu* (בְּרִית) s ním. Přitom Hospodinův Služebník v prvních dvou písních je určen k tomu, aby se stal *smlouvou lidu* (בְּרִית עָם).[15]

---

[12] Srovnej LASOR, William Sanford. *Old Testament Survey: the message, form and background of the Old Testament*, str. 290

[13] Srovnej HELLER, Jan. *Tři svědkové*, str. 47

[14] Srovnej HELLER, Jan. *Tři svědkové*, str. 47

[15] Srovnej VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva. Výklad „písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*, VUP, Olomouc 2009, str.4

2.2.3 Současní adresáti a inkulturace

Zatímco původní texty měly své adresáty v Izraeli a Judei 8.století v první části a v komunitě vyhnanců v druhé (a třetí) části knihy, pro dnešního křesťanského čtenáře je ve světle Nového Zákona mnoho textů, které se dají vykládat jako předpověď Ježíšova příchodu a působení. V tomto pohledu vynikají hlavně tzv. písně o Hospodinově Služebníku (Iz 42,1–9; 49,1–9a(13); 50,4–11; 52,13 – 53,12), kterého již Židé ztotožňovali s Mesiášem, který měl zachránit Izrael. Texty z Izaiáše byly vždy používány při vánoční i velikonoční liturgii, po 2.VK ještě ve větší míře. Je velkým poselstvím o Boží spravedlnosti, milosrdenství, věrnosti a spáse.

3. Kontext v rámci Matoušova evangelia

Uvedená perikopa (12,9–21) je součástí evangelia, která obsahuje polemiku mezi Královstvím nebeským a tímto světem. Bezprostředně jí předchází první spor o sobotu, kdy Ježíš s učedníky procházeli obilím, učedníci měli hlad a mnuli zrní z klasů, které jedli, což pozorovali farizejové a měli o tom s Ježíšem spor. Naše perikopa zřejmě na předcházející přímo navazuje jak místně, tak časově (odtud šel ...). Souvislost s předchozí perikopou (12,1–8) je podstatná pro další výklad, proto je nutno zmínit aspoň nejdůležitější momenty prvního sporu. Farizejové poukazují na formální konání (zde trhání klasů a mnutí obilných zrn) jako na porušení Zákona, odkazují se na jeho literu. Ježíš do sporu vnáší interpretaci podle jeho smyslu, tj. k čemu slouží, co přináší dobro. Argumentuje citátem z Písma (Oz 6,6) „*milosrdenství chci, ne oběť*“ (12.7). Milosrdenství je projev Boží vůle, z toho plyne i autorita výroku „*Syn člověka je pánem nad sobotou*“ (12.8), je totiž „*víc než chrám*“ (12.6). Cílem Ježíšových slov není zrušení Zákona, ale jeho naplnění, jeho správná interpretace.

Oběma sporům ještě předchází jedenáctá kapitola, která obsahuje svědectví uvězněného Jana Křtitele a jeho kárání měst, která nečinila pokání, ač byla svědky Ježíšových mocných skutků, dále Ježíšovo velebení Otce týkající se toho, komu zjevil „ty věci“, a nakonec text (11,28–30): *28 Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny, a já vám dám odpočinout. 29 Vezměte na sebe mé jho a* ***učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorného srdce****: a naleznete odpočinutí svým duším. 30 Vždyť mé jho netlačí a břemeno netíží."* Je to v kontrastu se jhem příkazů, které požadují farizejové – srov. Mt 23,4: „*Svazují těžká břemena a nakládají je lidem na ramena, ale sami se jich nechtějí dotknout ani prstem*“.

Tento text předznamenává charakteristiku izaiášovského Hospodinova služebníka v dvanácté kapitole – je **tichý** a chová se **pokorně** (nepře se, svého cíle dosahuje jemně a vytrvale).

Umístění děje perikopy – děj se odehrává napřed v synagoze (jejich) patrně někde v Galilei u Kafarnaum, druhá část je někde venku (odešel jinam).

Další část kapitoly následující po zkoumané perikopě pokračuje sporem o pramen Ježíšovy moci (v čím jménu Ježíš vyhání démony), který se týkal uzdravení posedlého. Týká se specifické oblasti uzdravování – vyhánění démonů.

4. Struktura textu Mt 9,21

Text perikopy se skládá ze dvou základních částí – dění v synagoze (v. 9–14) a mimo ní s citací z Izaiáše (v. 15–21).

9 Odešel odtud a přišel do jejich synagogy.

Verš představuje změnu místa, scéna se mění. Patrně i účastníci sporu v obilí jsou zde přítomni.

10 A hle, byl tam člověk s ochrnutou rukou.

Ten člověk tam již zřejmě byl, když přišli. Nevíme nic o tom, kde se vzal, ani o bližší příčině ochrnutí.

Tázali se Ježíše: „Je dovoleno v sobotu uzdravovat?“, aby ho mohli obžalovat.

Začíná děj, přichází otázka, zřejmě od farizejů z předcházející perikopy – je to zjevná provokace.

11 On jim odpověděl: Bude-li mezi vámi někdo, kdo bude mít jednu ovci a ta mu v sobotu spadne do jámy, zda ji neuchopí a nevytáhne?

Zde Ježíš poukazuje na přiklad, který je v mírnějších výkladech přípustný a zatahuje do hry všechny přítomné.

12 Oč větší cenu má člověk než ovce. Je proto dovoleno v sobotu činit dobře.

Odpověď je kategorická – Ježíš zde ukazuje svou autoritu, když vykládá Zákon.

13 Nato řekl tomu člověku: Natáhni tu ruku! A natáhl ji, a byla zase v pořádku, zdravá jako ta druhá.

Uzdravení, které je potvrzením Ježíšovy zázračné moci.

14 Ti farizejové vyšli a domlouvali se, že jej zahubí.

Konec první části perikopy odehrávající se v synagoze.

Druhá část perikopy se dělí na dvě poloviny – scénu mimo synagogu s dalším uzdravováním mnohých, a citaci z Izaiáše

15 Ježíš to poznal a odešel jinam. A následovali jej [z lidu] mnozí, a on každého uzdravil

Zde dochází ke změně místa, velká část osob se dál účastní dění, další uzdravování.

16 a nakázal jim, aby nikomu neříkali, co činil,

Požadavek tzv. „mesiášského mlčení“

17 aby se naplnilo co řekl prorok Izaiáš:

odkaz na Starý Zákon, u Matouše častý.

Citace z Izaiáše:

18 Hle, můj služebník (chlapec), kterého jsem si vyvolil, můj milovaný, z něhož se těší má duše; vložím na něho svého ducha a on vyhlásí spravedlnost národům.

Představení služebníka a jeho poslání.

19 Nebude se přít ani pokřikovat, ulicemi se neponese jeho povykování.

20 Nalomený rákos (třtinu) nezlomí a doutnající knot neuhasí, dokud nedosáhne vítězství práva (spravedlnosti).

21 A v jeho jméno budou doufat národy.

Jeho bližší charakteristika – tichost, jemnost i vytrvalost, přinese právo a naději,

Služebníkovo poslání je eschatologické a univerzální.

5. Synoptické srovnání

Matouš 12,9–21

9 Odtud šel dál a přišel do jejich synagógy.
10 A byl tam člověk s odumřelou rukou. Otázali se Ježíše: "Je dovoleno v sobotu uzdravovat?" Chtěli ho totiž obžalovat.
11 On jim řekl: "Kdyby někdo z vás měl jedinou ovečku, a ona by mu v sobotu spadla do jámy, neuchopil by ji a nevytáhl?
12 A oč je člověk cennější než ovce! Proto je dovoleno v sobotu činit dobře."
13 Potom řekl tomu člověku: "Zvedni tu ruku!" Zvedl jim, a byla zase zdravá jako ta druhá.
14 Farizeové vyšli a smluvili se proti němu, že ho zahubí.
…
15 Ježíš to poznal a odešel odtamtud. Mnozí šli za ním a on všechny nemocné uzdravil;

Marek 3,1–6(1–10)

1 Vešel opět do synagógy; a byl tam člověk s odumřelou rukou.
2 Číhali na něj, uzdraví-li ho v sobotu, aby jej obžalovali.
3 On řekl tomu člověku s odumřelou rukou: "Vstaň a pojď doprostřed!"
4 Pak se jich zeptal: "Je dovoleno v sobotu jednat dobře, či zle, život zachránit, či utratit?" Ale oni mlčeli.
5 Tu se po nich rozhlédl s hněvem, zarmoucen tvrdostí jejich srdce, a řekl tomu člověku: "Zvedni ruku!" Zvedl ji, a jeho ruka byla zase zdravá.
6 Když farizeové vyšli ven, hned se proti němu s herodiány umlouvali, že ho zahubí.

7 Ježíš se se svými učedníky uchýlil k moři. Šlo za ním množství lidí

Lukáš 6,6–11(17–19)

6 V jinou sobotu vešel do synagógy a učil. Byl tam člověk, jehož pravá ruka byla odumřelá.
7 Zákoníci a farizeové si na Ježíše dávali pozor, uzdravuje-li v sobotu, aby měli proč ho obžalovat.
8 On však znal jejich myšlenky. Řekl tomu muži s odumřelou rukou: "Vstaň a postav se doprostřed." On se zvedl a postavil se tam.
9 Ježíš jim řekl: "Ptám se vás: Je dovoleno v sobotu činit dobře, či zle, život zachránit, či zahubit?"
10 Rozhlédl se po nich a řekl tomu člověku: "Zvedni tu ruku!" On to učinil a jeho ruka byla zase zdravá.
11 Tu se jich zmocnila zlost a radili se spolu, co by měli s Ježíšem udělat.
…

16 ale přikázal jim, aby ho nikomu neprozrazovali -
17 aby se splnilo, co je řečeno ústy proroka Izaiáše:…

z Galileje; ale i z Judska,
8 Jeruzaléma, Idumeje, ze Zajordání a z okolí Týru a Sidónu přišlo k němu veliké množství, když slyšeli, co všechno činí.
9 Požádal učedníky, ať pro něho připraví loď, aby se zástup na něho netlačil.
10 Mnohé totiž uzdravil, proto se ti, kdo trpěli chorobami, tlačili k němu, aby se ho dotkli.
11 A nečistí duchové, jakmile ho viděli, padali před ním na zem a křičeli: "Ty jsi Syn Boží!"
12 On však jim přísně nakazoval, aby ho neprozrazovali.

17 Sešel s nimi dolů a na rovině zůstal stát; a s ním veliký zástup lidu z celého Judska i z Jeruzaléma, z pobřeží týrského i sidonského;
18 ti všichni přišli, aby ho slyšeli a byli uzdraveni ze svých nemocí. Uzdravovali se i ti, kteří byli sužováni nečistými duchy.
19 A každý ze zástupu se ho snažil dotknout, poněvadž z něho vycházela moc a uzdravovala všechny.

Pozn.: Srovnávané texty jsou převzaty z ČEP.
Při srovnání uvádím vždy text z Matouše a komentuji synoptickou shodu či rozdíly.

9 *Odtud šel dál a přišel do **jejich** synagógy*. Označení **jejich** je jen v Matoušovi, vyjadřuje odstup. Lukáš, který také uvádí předchozí epizodu s obilím, píše **v jinou sobotu** a také to, že Ježíš **učil**.

10 A byl tam člověk s odumřelou rukou. Výskyt postiženého člověka je ve všech třech evangeliích shodný, nevíme, zda náhodou nebo tam chodil pravidelně – prostě tam byl. Lukáš navíc uvádí, že měl postiženou pravou ruku.

Otázali se Ježíše: "Je dovoleno v sobotu uzdravovat?" Chtěli ho totiž obžalovat. V Matoušovi se farizejové ptají, jsou aktivní. V obou dalších jen **číhají**, ve všech ho však **chtějí obžalovat**. Lukáš uvádí vedle farizejů i **zákoníky**. Dále v Markovi i Lukášovi Ježíš muže vyzývá, aby se **postavil doprostřed**, tím se celá scéna ještě zdůraznila, v Lukášovi proto, že **znal jejich myšlenky**. V Markovi (Mk 3,4b) mlčeli, proto **se po nich rozhlédl s hněvem, zarmoucen tvrdostí jejich srdce.** Mlčení farizejů bylo totiž zlé – zcela v protikladu k mlčení Služebníka či samotného Ježíše např. před soudem velerady, kdy se jednalo o jeho život (Mt 26,63).

11 *On jim řekl: „Kdyby někdo z vás měl jedinou ovečku, a ona by mu v sobotu spadla do jámy, neuchopil by ji a nevytáhl?"* Tento text je takto podrobně s příkladem ovce jen v Matoušovi.

12 „*A oč je člověk cennější než ovce! Proto* ***je dovoleno v sobotu činit dobře***." U Matouše je napřed představen příklad s ovcí, na něm je postavena obhajoba teze o dovoleném uzdravování a vysloven soud, že je to dobře. V obou synoptických evangeliích je však uvedena napřed jen Ježíšova otázka s tím, že odpověď je nevyslovená a předpokládá se z mlčení zúčastněných.

13 *Potom řekl tomu člověku: "Zvedni tu ruku!" Zvedl jim, a byla zase zdravá jako ta druhá.* Text je ve všech třech verzích prakticky shodný.

14 *Farizeové vyšli a smluvili se proti němu, že ho zahubí.* U všech tří synoptiků dochází k domlouvání o tom, jak Ježíše zahubit. U Lukáše není řečeno kde, Matouš i Marek nechávají farizeje napřed odejít, Marek je spojuje s **herodiány**. Tato skupina patřila k přívržencům Herodovců a pocházeli spíše z vyšších kruhů, zdá se, že zde šlo spíše o esény, kteří kladli extrémní požadavky na dodržování soboty a jsou v Novém Zákoně kromě tohoto místa (Mk 3,6) zmíněni ještě v pasáži o penízi a dani císaři (Mk 12,13).[16]

15 Ježíš to poznal a odešel odtamtud. Mnozí šli za ním…

Jen u Matouše je uveden důvod odchodu – vyhnout se přímému sporu (poznal, že jej chtějí zahubit).

[16] Srovnej RYŠKOVÁ, Mireia , Doba Ježíše Nazaretského, str. 76

Zde jsem se v navazujících částech Marka a Lukáše, týkajících se uzdravení, pokusil nalézt paralely k následujícímu textu (15b – 16). Následuje změna místa, které je u Marka (3,7) *u moře*, kam jde *s učedníky*, Lukáš (6,17) ho s nimi nechá sejít *na rovinu*. Šli za ním mnozí (Matouš οχλοι πολλοι), množství lidí … a veliké množství (Marek πολυ… πληθος πολυ), velký zástup lidu (Lukáš οχλος πολυς).

… a on všechny nemocné uzdravil; U Marka (3,10) je podobný text *mnohé totiž uzdravil*, Lukáš (6,18) má: *ti všichni přišli, aby ho slyšeli a byli uzdraveni ze svých nemocí. Uzdravovali se i ti, kteří byli sužováni nečistými duchy*.

16 ale přikázal jim, aby ho nikomu neprozrazovali – podobný text je u Marka (3,12): *On však jim přísně nakazoval, aby ho neprozrazovali*. U Lukáše se podobný text nevyskytuje.

Výsledek srovnání nevypadá příliš přesvědčivě: podobnost by se snad dala nalézt u Marka, který spolu s Matoušem popisuje uzdravení dost stručně a nakonec požaduje mlčení; to ale u Marka není nic tak vzácného. Okolnosti místa a účastníků už tak podobné nejsou – Matouš o nich vlastně moc nemluví (odešel odtamtud a mnozí šli za ním), Marek má následující scénu u moře a Lukáš někde pod kopcem na rovině. O množství lidí nejsou přesné údaje, Marek i Lukáš zde mají podobu v tom, odkud ti lidé přišli – u Marka většina z Galileje, ale mnozí i z velké dálky Týru i Sidónu, Lukáš nechává přijít z Judska i odjinud, až od pobřeží týrského a sidonského… Zdá se, že zde má daleko víc společného Marek s Lukášem, a u Matouše už šlo o jinou příhodu.

Zbytek textu – citace z Izaiáše (18–21) – je pouze u Matouše a nemá u synoptiků obdobu.

6. Aplikace starozákonních textů v Matoušově evangeliu

Jak již bylo řečeno výše, autor Matoušova evangelia patrně pocházel z židovského helénského prostředí, ale uměl asi i hebrejsky (a nejspíš i aramejsky), což se projevuje semitismy v řeckém textu i někdy doslovnými citacemi jak z řecké Septuaginty, tak z hebrejských textů Starého Zákona. Často je použita formulace „aby se naplnilo"… odkazující na SZ. Izaiáš je hned po žalmech nejčastěji citovaná starozákonní kniha. Postava Služebníka Hospodinova je jedním z výrazných momentů celé knihy. Pro srovnání vlastně není k dispozici původní text v originálním znění. Hebrejský text je dostupný jako tzv. Masoretský text (MT, podle Masoretářů, tj. těch, kdo předávají tradici), který vznikal až v průběhu druhé poloviny prvního tisíciletí n. l. a nejstarší dochované manuskripty jsou z 10. až 11. stol. Vedle hebrejského textu máme k dispozici do řečtiny přeložený text tzv. Septuaginty (LXX), který vznikal v egyptské Alexandrii od konce 3. stol. př. n. l. pro potřeby řecky mluvící židovské diaspory. Řecký překlad však není přesným přepisem MT z hebrejštiny (překladatelé zřejmě používali odlišné texty než se dochovaly v MT a docházelo i ke změnám textu), a různá je i úroveň překladu různých knih, za kvalitnější se považují překlady Pentateuchu a např. Izaiáše. Septuaginta obsahuje proti hebrejskému textu i další, později sepsané tzv. deuterokanonické knihy. Dochované rukopisy pocházejí ze 4. a 5. stol. n. l. Některé rukopisy Písma se také dochovaly v Kumránu, ukazují na dobrou shodu s MT texty právě např. u Izaiáše. Při porovnání hebrejského textu s řeckým je potřeba brát v úvahu oba texty. Mnohdy je užitečné jako pomocný zdroj použít i latinsky psanou Vulgátu, která je sice sama překladem, ale protože její autor sv. Jeroným měl v době překládu k dispozici pravděpodobně i různé původní texty, které se do dnešních dnů nedochovaly, může být také dobrým vodítkem.

Při pochybnostech, kterému znění SZ dát přednost, zda MT, nebo Septuagintě, pomůže i názor, který vyjadřuje Jan Heller: *„Základním textem pro studium Starého zákona je a zůstane znění hebrejské v ben-ašerovské úpravě, tedy Masora. Mluvit o „původním textu" ovšem není zcela přesné, protožr i tento text má svou složitou minulost – redakční, literární i jazykovou. Přesně vzato je hebrejský text nejstarší tradiční vrstvou na našem horizontu, samozřejmě text konsonantní, kdežto punktace je jeho židovský komentář. Septuaginta je pak nejen jeho první překlad, nýbrž i první*

komentář, starší než punktace, a proto po konsonantním textu je historicky vzato nejbližším následujícím stupněm tradičního procesu.“[17]

Prvnímu zpěvu o Hospodinově služebníku bezprostředně předchází kap. 41, kde se odehrává velký soud, před který Hospodin povolal Izrael, národy i jejich modly.

1 Hle, můj služebník, kterého podpírám, můj vyvolený, jehož si oblíbila má duše.

Představení Hospodinova Služebníka ve verši 1 je v hebrejském textu slovem ebed (עבד), které znamená služebník, případně otrok. V Septuagintě je varianta país (παῖς), což má význam dítě, chlapec (slovní základ παῖς je podobný slovu noha (chodidlo) pouj; představuji si dítě jako někoho, kdo se učí chodit, je podpírán a podporován) – podobný význam má v angličtině *boy*.

Můj vyvolený, jehož si oblíbila má duše. – Septuaginta používá navíc jména: *Jákob, můj služebník a Izrael, můj vyvolený*. Na významu to v zásadě nic nemění, snad jen jemné odstupňování může naznačovat Jákoba jako lid, Izrael jako vyvolený národ nebo jeho část, která je Hospodinu věrná. Máme stále na zřeteli dobu a situaci, ve které je text psán (babylonské zajetí), a jeho adresáty (odvlečené jádro národa, jeho elita). To by mohlo naznačovat původní význam kolektivního reprezentanta Služebníka. Ale všeobecně se má za to, že je to *interpretační vsuvka*.[18] Služebník (Izrael) je ale uveden o kousek dál také jako služebník slepý a hluchý (42,19).

Vložil jsem na něj svého ducha, aby přinesl právo (spravedlnost) národům (pohanům). Text v hebrejštině i řečtině je téměř totožný. V Matoušovi je ozvěna k prvnímu verši ve scéně Ježíšova křtu (Mt 3,16–17:

Když byl Ježíš pokřtěn, hned vystoupil z vody, a hle, otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho. A z nebe promluvil hlas: "Toto je můj milovaný Syn, jehož jsem si vyvolil." Je zde jak vyvolení, tak vložení ducha.

2 Nebude křičet, nepozvedne a venku nedá slyšet svůj hlas.

Sloveso צעק má význam křičet, volat o pomoc, ale také svolávat k boji. Služebník je tichý, nepře se, nekřičí. Neznamená to však, že jen ustupuje. Pokora není projevem slabosti, vyžaduje sílu. Jeho tichost je v kontrastu s oznamováním Hospodina ve verši 9 (jak uvedeno dále).

---

[17] HELLER, Jan. *Hlubinné vrty: rozbory biblických statí a pojmů.* 1. souborné vyd. Editor Ema Suchá. Praha: Kalich, 2008, str. 115

[18] Srovnej VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva. Výklad „písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě.* VUP, Olomouc 2009, str. 25, pozn. č. 8

3 Nalomený rákos (třtinu) nezlomí a uhasínající (vybledlý) knot neuhasí.

Opět je zde zdůrazněna mírnost Služebníka. Motiv zlomení rákosu byl také vztahován k soudu panovníka, který tak symbolicky rozhodoval o životě či smrti souzeného.

Spolehlivě (pravdivě) vynese (přinese) právo (spravedlnost).

Opět je zde uvedeno právo, ale hlavně Služebníkova spolehlivost (pravdivost).

4 Nepovadne a neustane (nepolevÍ), dokud v zemi nestanoví právo (spravedlnost)

Zde je překlad obtížný, snad i záměrně je text komplikovaný. Význam koresponduje i s třetím veršem – nepovadne: nepohasne, v LXX je ἀναλάμψει bude svítit, nezlomí se – zkříženě odpovídá uhasínajícímu knotu a nalomenému rákosu. Ale to vše proto, aby ustanovil (vložil) právo – opět leitmotiv práva.

a na jeho poučení (zákon) čekají vzdálené končiny (ostrovy).

Zde je opět mírná nejasnost v MT vzhledem k použitému plurálu וּלְתוֹרָתוֹ.

Samotné slovo תּוֹרָה se dá přeložit *poučení, pokyn, zákon*. Poslední význam je obvykle spojován s hebrejskou Tórou. ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ v Septuagintě s tím nejde moc dohromady. Je zajímavé, že ač většina textu citovaného v Matoušovi odpovídá spíše MT, tento poslední verš v tomto místě přebírá spíše znění z LXX.

Zde považuji za vhodné uvést i kontext zkoumaných veršů v rámci kapitoly, který velmi podrobně komentuje G. Vlková[19]: hned následujících pět veršů s nimi koresponduje a pomáhá k jejich porozumění.

Uvádím jejich překlad z ČEP:

5 Toto praví Bůh Hospodin, který stvořil nebesa a roztáhl je, zemi překlenul i s tím, co na ní vzchází, jenž dává dech lidu na ní a ducha těm, kdo po ní chodí:

6 "Já Hospodin jsem tě povolal ve spravedlnosti a uchopil tě za ruku; budu tě opatrovat, dám tě za smlouvu lidu a za světlo pronárodům,

7 abys otvíral slepé oči, abys vyváděl vězně ze žaláře, z věznic ty, kdo sedí v temnotě.

8 Já jsem Hospodin. To je mé jméno. Svou slávu nikomu nedám, svou chválu nepostoupím modlám.

9 Hle, už nastalo, co bylo na počátku, teď oznamuji nové věci. Dříve než vyraší, vám je ohlašuji."

[19] Srovnej VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva*, str. 26–29

Jak bývá v hebrejských textech obvyklé, námět nebo některý výraz bývá použit buď beze změny, nebo s použitím synonyma anebo naopak v opačném významu o kousek dál. Tak je tomu i zde, je zde použit kontrast mezi Hospodinem a jeho služebníkem – tam, kde je služebník tichý a pokorný (nepozvedne), Hospodin jej ve spravedlnosti povolává, drží za ruku, opatruje a dává za smlouvu. Tam, kde se mluví o hasnoucím knotu, Hospodin povolává svého služebníka za světlo národů, aby se otevřely oči, aby byli vyvedeni vězni ze žaláře, z vězeňského domu ti, kdo přebývají ve tmě. Verše 8 a 9 jsou zřejmě ve vztahu k předcházející kapitole 41, kde

Charakteristikou Služebníka, jak jej cituje Matouš, je to, že je Hospodinem vyvolený a milovaný, dále jeho tichost, spolehlivost, vytrvalost, přináší spravedlnost a naději. Ale v následujících verších je ještě něco navíc: je smlouvou lidu, světlem národů, otvírá oči slepým, vyvádí uvězněné ze žaláře.

7. Výklad textu a prohloubení hlavních témat – sobota, uzdravování, tichý Služebník Hospodinův

9 Odešel odtud a přišel do jejich synagogy.

Změna místa. První část patrně navazuje na předcházející příhodu, která se pravděpodobně udála cestou do synagogy. Výraz „odešel odtud“ je v Matoušovi dost častý. Spolu s ním zřejmě přišli i její ostatní účastníci včetně farizeů, proto nejsou zvlášť uvedeni. Místo – jejich synagoga patrně byla i synagoga, kam Ježíš chodil (pravděpodobně v Galilei, poblíž Kafarnaum), ale označení „jejich“ zároveň naznačuje odstup od farizeů, kteří zde zřejmě měli vliv.

10 A hle, byl tam člověk s ochrnutou rukou. Tázali se Ježíše: „Je dovoleno v sobotu uzdravovat?“, aby ho mohli obžalovat.

Když zřejmě neuspěli v prvním sporu, hledají farizeové další vhodnou záminku, aby Ježíše obžalovali z porušování Zákona a pravidel o Sabatu – podle mírnějších výkladů bylo sice přípustné uzdravující konání, ale jen šlo-li o život, nebo šlo o akutní onemocnění – v tomto případě by zjevně uzdravení ruky mohlo klidně počkat do neděle. Tato otázka je ústřední v této první části. Klíčovou skupinou, se kterou (nejen zde) Ježíš vede spor, jsou farizejové.

Farizejové, kteří měli v židovské komunitě rozhodující vliv, měli původ v hnutí chasidím, vzniklém jako reakce na hrůzovládu helénistického krále Antiocha Epifana IV. po r. 175 př. n. l. V té době se proti tomuto tlaku postavil velekněz Oniáš, ten byl ale zavražděn a r. 170 nahrazen Jasonem, který spolupracoval s Antiochem IV. Nakonec bylo Antiochovým ediktem r. 167 př. n. l. zakázáno vyznávat židovské náboženství a začalo kruté a krvavé pronásledování těch, kdo se nechtěli vzdát náboženství otců.[20] Hnutí chasidim, které vzniklo v době makabejských válek, se po r. 160 začalo štěpit, a do Ježíšových dob přežily dvě jeho větve – esénští, kteří odešli do ústraní pouště v Kumránu a byli velmi radikální, a farizejové, laický proud hnutí. Farizejové původně podporovali dynastii Hasmoneovců, nastoupivší po vítězství Makabejských, později ale byli spíše v umírněné opozici. Byli zastoupeni v synedriu – veleradě. Kladli důraz na dodržování nařízení a předpisů Tóry – Zákona a soustředili se přitom na čtení a výklad Tóry, na bohoslužbu a na skutky lásky. Snažili se realizovat nařízení Zákona

[20] Srovnej RYŠKOVÁ, Doba Ježíše Nazaretského, str. 16-17

v každodenním životě a pro svůj viditelně mravný život měli mezi lidem úctu a autoritu. Pokud jde o předpisy, kladli důraz na rituální čistotu, placení desátků a předpisy o sobotě (ta je právě v naší perikopě předmětem sporu). Z farizejského hnutí po zničení chrámu Římany v r. 70 n. l. a vyhnání Židů z Jeruzaléma vznikly rabínské školy, které na farizeje navázaly a protože už nebyl Chrám, působily při synagogách. Kromě psané Tóry existovala také tradice ústní Tóry, která byla postupně podchycena v Mišně a Talmudu. Mišna je chronologicky první text rabínského judaismu, jeho redakce byla ukončena asi okolo roku 220 n. l., je to text převážně náboženskoprávní (halachický). Je organizována tematicky do šesti oddílů (sedarim), obsahujících celkem 63 traktátů (masechtot). Traktáty jsou zpracovány analytickým způsobem, zpravidla bez odkazu na biblický text.[21] Ze šesti oddílů, týkajících se zemědělství, svátků, žen, práva, obřadů a čistoty, nás zajímá druhý oddíl **(**„Stanovené časy“ **–** Mo'ed, מעד), který má 12 traktátů. Talmud je soupis rabínských diskusí, týkajících se židovského zákona a etiky. Skládá se z Mišny a Gemar, což jsou právě ony diskuse. Existují dvě verze, Babylonský Talmud (Bavli), a Jeruzalémský či Palestinský (Jerušalmi), které se liší rozsahem; více je používán Bavli. V Ježíšově době již existovaly různé školy (viz níže) a v Chrámu i v synagogách se často vedly rozsáhlé diskuse. Jedné takové diskuse se zúčastnil i Ježíš už jako chlapec, jak je zaznamenáno v L 2,46-47. Tak i jeho hojné polemiky s farizeji a zákoníky je nutno posuzovat z tohoto pohledu – ne vždy se jednalo o vyhrocený spor, ale mohlo jít o běžnou praxi legitimní věroučné diskuse, kdy obě strany mají na věc jiný názor a argumentují bud přímo citací Písma (Tanachu) nebo ústní tradice.

Problematika Šabatu je zpracovaná v Babylonském Talmudu (Bavli) v oddílu Moed (Termíny), traktátu Šabat. Z komentářů k jednotlivým zakázaným činnostem (okruhům činností), kterých bylo 39, se dá usuzovat, jak v Ježíšově době Židé a hlavně farizejové chápali sobotu. Dle Mišny, části Šab. 7,2 se jednalo např. o setí, sklízení, vázání otýpek, mlácení obilí, mletí, prosívání, hnětení, opékání, stříhání vlny, její praní, dělání kliček a uzlů, šití, porážení dobytka, stříhání kůže, psaní, mazání, stavění, přejíždění, zhášení ohně, zapalování, přenášení nejrůznějších předmětů , dále příbuzné nebo odvozené činnosti, jimiž se něco přeměňuje (např. stříhání nehtů, mytí,…)[22]. Příkladem je ze

[21] Srovnej SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008, str. 156

[22] Srovnej NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, str. 191

všech možných stran promýšlený zákaz zhasínání lampy[23]. Ani farizejové ve svých výkladech Tóry nebyli jednotní. V Ježíšově době existovaly dvě rabínské školy (domy) – přísnější Šamajova a umírněnější Hilelova.[24] Zatímco eséni chápali nařízení Zákona absolutně, a tedy např. nařízení pro sobotu považovali fundamentalisticky za absolutní před potřebami člověka, Mišna, Jóma 85b říká vlastně to, co Ježíš: *„Šabat je pro člověka, a ne člověk pro šabat“* (jedná se o tzv. zákon pikuach nefeš – פיקוח נפש neboli doslova *úcta k duši*)[25].

Sobota, jako jeden z nejzákladnějších viditelných projevů judaismu, byla v antické době a v helénském prostředí něco zcela mimořádného. Římané mj. kvůli dodržování soboty Židy pohrdali a prohlašovali o nich, že jsou líní.[26]

Slovo Šabat (*šabbat,* שַׁבָּת) má ve svém základním slovesném tvaru (qal) význam „přerušit činnost“, „ustat“, „odpočinout“, ale i „slavit“. V pasivním tvaru (ni) znamená „být přiveden k přestání“, „mizet“. Způsobovací kmen (hi) pak „ukončit, odstranit, scházet, odvrátit“. Jan Heller uvádí, podobnost s akkadským *šabattum*, který označoval patnáctý, neblahý den měsíce. Proto se ve staré Babylonii doporučovalo v tento den, plném hemžících se démonů, vyhýbat se jakékoliv činnosti. Podobný výraz v aramejštině a arabštině je asi převzat z hebrejštiny. Je možné jej spojit i s číslovkou sedm, hebrejsky *šeba'* nebo se slovesem *j-š-b* – posadit se, sedět, ze kterého je odvozeno podstatné jméno *šebet* – usazení, nečinnost.[27] Slovo Šabat se vyskytuje již v nejstarších textech Tóry (Ex 20,8n; 23,12; 31,13n; 34,21, dále Am 8,5, Oz 2,13, 2 Kr 4,23, 2 Kr 11,5–9, 2Kr 16,18, Iz 1,13).

Jeden z důvodů je zakotven již v Gn 2,2 (*Sedmého dne dokončil Bůh své dílo, které konal; sedmého dne přestal konat veškeré své dílo*). Člověk prací napodobuje Hospodinovu činnost a napodobuje ho i odpočinkem. Také připomíná návrat do ráje, je jeho zpřítomněním před zlořečením země (Gn 2,17n). Další důvod pro sobotní odpočinek je humánní – *„Po šest dnů budeš konat svou práci, ale sedmého dne přestaneš, aby odpočinul tvůj býk i osel a aby si mohl oddechnout syn tvé otrokyně i host“*(Ex 23:12). Podobně argumentuje i Dt 5,12–15 s odkazem na vysvobození

[23] Srovnej SLÁMA, Petr. *Tanu Rabanan: antologie rabínské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2010, str. 365nn
[24] Srovnej tamtéž, str. 463
[25] Srovnej NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*, str. 191
[26] Srovnej SEGALLA, Str. 39
[27] Srovnej HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, str. 206

z egyptského otroctví.[28] Na další aspekt soboty poukazuje již zmíněný Jan Heller – je to den ustání v práci, která je v biblickém pohledu předznamenaná v Gn 3,17–19, den, kdy člověk nežije z vlastní práce, ale z Boží milosti. Den odpočinku jako znamení času spásy je v protikladu babylonským nešťastným dnům, Izraelci neustávají v práci ze strachu, ale z odvahy k životu z milosti svrchovaného Boha, který si může dovolit ustat v práci. [29]

Situace s postiženým člověkem se farizejům hodí, protože jestliže předchozí událost s obilím se mohla vejít do výjimky s odkazem na milosrdenství k těm, kdo měli hlad, nyní je potřeba vyjasnit, jak je to se sobotou – je tedy možno v sobotu i uzdravovat?.

Zatímco v synoptických textech jen čekají, zde farizejové Ježíše tou otázkou provokují, aby se projevil. Slovo kathgorew – obvinit, obžalovat, je právnický termín, který je používán v souvislosti s Ježíšem i u synoptiků, ale i např. v J 8,6.

11 On jim odpověděl: Bude-li mezi vámi někdo, kdo bude mít jednu ovci a ta mu v sobotu spadne do jámy, zda ji neuchopí a nevytáhne?

Zde Ježíš poukazuje na příklad, který je v mírnějších výkladech přípustný (ale např. kumránští eséni nebo přísnější vykladači Tóry zastávali názor, že v takovém případě se má zvíře ponechat v jámě, nanejvýš se mu může podat jídlo a napojit jej). Pro ilustraci esénského chápání soboty: *„Nechť nikdo nepomáhá při porodu dobytka v den sobotní. Ani když by spadlo do cisterny nebo do jámy, nechť je nevyzvedne v sobotu. … A žádného živého člověka, který spadne na místo vody a místo jiné, nechť nikdo nezvedá žebříkem či lanem či nástrojem.“*[30] V podobném duchu je i verš L 14,5b (*spadne-li někomu z vás syn nebo vůl do nádrže, nevytáhne ho hned i v den sobotní?*). Dle Richarda T. France ale rabínské diskuse, byť z pozdější doby, ukazují jiný pohled: někteří říkají, že se do jámy mohou naházet různé předměty, aby zvíře mohlo samo vylézt, jiní, že v sobotu se může nakrmit a napojit a vytáhnout další den, každopádně docházejí k závěru, že překročení šabatových pravidel, aby se ulevilo zvířeti v jeho utrpení, je dovoleno. Instinkt, který vedl k tomuto pozdějšímu hodnocení (souběžně s méně nezištným přáním ochránit hodnotný majetek) již v Ježíšově době zřejmě převládal v běžné praxi, takže Ježíš to mohl považovat za přípustné a očekávat, že farizejové nebudou protestovat. Následující předpoklad, že člověk je víc než zvíře,

[28] Srovnej LEON-DUFOUR, Xavier, Slovník biblické teologie, str. 458
[29] Srovnej HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, str. 207
[30] Srovnej CD-A Damašský spis[a] – I. (Řády)11,13–17 in Rukopisy od Mrtvého moře, str. 351

zřejmě už nepotřebuje žádný další argument a zakládá dovolenost činnosti vedoucí k lidskému prospěchu, a tedy i k uzdravení v sobotu.[31] Další aspekt je, že se jedná o jedinou ovci (πρόβατον ἓν, ačkoli jsou i názory, že se jedná jen o ovci obecně). Formulace otázky je taková, že apeluje na city – každý si může představit, že je v té situaci, a uvažovat tedy také tak, jak by jednal on sám.[32]

12 Oč větší cenu má člověk než ovce. Je proto dovoleno v sobotu činit dobře.

Zde Ježíš ukazuje svou autoritu, kdy vykládá Zákon jako učitel, s odvoláním na hodnotu člověka, na jeho dobro jako kritérium oproti legalistickému dodržování pravidel. Srovnání hodnoty člověka s ovcí spor vyhrocuje – pokud je záchrana ovce povolená, u člověka, který má mnohem větší hodnotu, je přímo žádoucí. Nejde jen o to, co se smí, ale o účel soboty – je pro člověka, pro jeho dobro. Zatímco farizejové kladou otázku ohledně uzdravování (θεραπεῦειν), Ježíšova odpověď s poukazem na větší hodnotu člověka používá slova „činit dobře" (καλῶς ποιεῖν) a tím posouvá celou otázku o úroveň výše.[33] Srovnání používá typickou rabínskou metodu výkladu používající pravidlo „od lehčího k těžšímu" - doslova „lehký a těžký" (קל וחומר), známé i z antiky jako *a fortiori* či *a minori ad maius*.[34]

13 Nato řekl tomu člověku: Natáhni tu ruku! A natáhl ji, a byla zase v pořádku, zdravá jako ta druhá.

Demonstrace Ježíšovy moci je ve většině případů právě v uzdravující moci, jeho moc se projevuje jen v použití slova, příkazu. Slovo דבר (davar) v hebrejštině neznamená jen reprezentaci zvuku nebo pojmu, ale i čin, skutek. Slovem se dá zabít, ale i navrátit do života (J 11,43). To, že Ježíš toho muže uzdravil, aniž by se jej dotknul, ztěžovalo farizejům situaci – nemohli vlastně říci, že přímo něco *dělal*. Jen řekl tomu muži, aby natáhl ruku, uzdravení bylo dílem Božím. Proto museli být farizejové zřejmě dost nahněvaní.

---

[31] Srovnej FRANCE, Richard T., The gospel of Matthew, str. 464-465

[32] Srovnej MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. 1. vyd. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2011, str. 199

[33] Srovnej STOCK, Augustine. *The method and message of Matthew.* Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1994, str. 196

[34] Srovnej SLÁMA, Tanu Rabanan, str. 37

Motiv zázračného uzdravení zchromlé ruky připomíná Joach. Gnilka (1 Kr 13,4–6).[35] V uvedeném příkladu se ale jednalo o krátkodobou paralytickou poruchu Jarobeámovy dříve zdravé ruky, zatímco v našem případě jde patrně o nějakou dlouhodobější vadu, z výrazu *uschlá* by se dalo soudit na obrnu nebo atrofii či hypoplazii svalů, každopádně nějaký dlouhodobý stav, který tu ruku viditelně odlišoval od té zdravé.

14 Ti farizejové vyšli a domlouvali se, že jej zahubí.

Konec první části perikopy odehrávající se v synagoze. Slovo ἀπολέσωσιν má význam zničit, zahubit. Text sice napovídá, že ho chtěli zahubit, či dokonce zabít, ale reálně zřejmě neměli možnost dosáhnout něčeho takového jen na základě nepovoleného sobotního uzdravování. Výraz „konat poradu" (συμβούλιον ἔλαβον) má zde význam kout pikle, mohli dosáhnout spíše předvedení k synagogálnímu soudu než jeho smrti. Dalo se dosáhnout podobné sekvence od varování a hrozeb až po zbičování, jak je popsaná ve Sk 4,1–22; 5,17–42[36]. Podobná či totožná formulace je i v Mt 22,15; 27,1 a 28,12.

Jejich motivace je ale na druhou stranu docela pochopitelná – „*Ježíš interpretuje Tóru ne podle formálně-kazuistických pravidel, ale podle jejích etických aspektů: podle vůle Boží, jak Ježíš předvádí a prohlašuje, stojí člověk nad vším ostatním stvořením. Pomoc nemocnému – a takových bylo mnoho v i mimo Matoušovu komunitu – není potlačena dodržováním soboty. Ale to znamená konec absolutní platnosti Zákona i konec judaismu. Aby judaismus zůstal jak je, musí být Ježíš vyloučen. Reakce židovských vůdců je – z židovského pohledu – konzistentní: kdokoliv odmítá Boha, Pána Šabatu a činí sebe sama Pánem Šabatu, aniž by k tomu byl oprávněn, je vinen, a musí být potrestán smrtí; takový se dopouští velmi závažného hříchu proti Boží svrchovanosti (srov. Ex 31,14–15; Nm 15,32–36)*".[37]

---

[35] Srovnej GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium. 1. Teil , Kommentar zu Kap. 1,1 –13,58* / Auslegung von Joachim Gnilka, Freiburg-Basel-Wien : Herder, 1986, str. 449

1 Kr 13,4-6: Když uslyšel král Jarobeám slovo muže Božího, které zvolal proti oltáři v Bét-elu, vztáhl od oltáře svou ruku a poručil: "Chopte se ho!" Ale ruka, kterou proti němu vztáhl, strnula, takže ji nemohl přitáhnout k sobě zpět. Oltář se roztrhl a popel z obětí se z oltáře rozsypal podle věšteckého znamení, které muž Boží učinil na Hospodinův pokyn. Král se na muže Božího obrátil se slovy: "Prosím, pros Hospodina, svého Boha, o shovívavost a modli se za mne, abych mohl přitáhnout ruku k sobě zpět." Muž Boží prosil Hospodina o shovívavost a král přitáhl ruku k sobě zpět a byla zase jako dřív.

[36] Srovnej TALBERT Charles H., Mattew, str. 460

[37] Srovnej STOCK, Augustine. *The method and message of Matthew.*, str. 196–197

Ex 31,14–15: „Budete dbát na den odpočinku; má být pro vás svatý. Kdo jej znesvětí, musí zemřít. Každý, kdo by v něm dělal nějakou práci, bude vyobcován ze společenství svého lidu. Šest dní se bude

15 Ježíš to poznal a odešel jinam. A následovali jej [z lidu] mnozí, a on každého uzdravil Zde dochází ke změně místa, Ježíš místo přímého střetu volí tichý odchod. Následovalo jej mnoho lidí…výraz „mnozí“, „mnoho lidí“ resp. „velký zástup“ (ὄχλοσ πολλύσ) je v evangeliích použit na více místech – např. Mt 7,22 – mnozí mi řeknou v onen den; Mt 13,2/Mk 4,1 – Shromáždil se k němu tak veliký zástup; Mt 8,16 - přinesli k němu mnoho posedlých; Mt 15,30 - tu se k němu sešly celé zástupy; J 12,12 – mnoho poutníků se dozvědělo, že Ježíš přichází do Jeruzaléma. Tato situace, kdy Ježíše následuje mnoho lidí, které uzdraví a zavazuje je k mlčení (je potřebná k následující citaci ze SZ), má paralelu v Mk 3,7,10,12.

16 a nakázal jim, aby nikomu neříkali, co činil, Zde se, podobně jako častěji v Markovi, objevuje tzv. „mesiášské mlčení“, tedy Ježíšův požadavek, aby se o tom, co jej může identifikovat jako Mesiáše, předčasně nemluvilo. Mnoho židů, zvláště v Jeruzalémě, očekávalo v té době příchod Mesiáše (Pomazaného), který měl zachránit národ, ale představy o tom, jaký to bude Mesiáš, byly velmi rozdílné. Nejčastěji to byla představa Mesiáše královského, který zničí všechny nepřátele národa, tj. Římany, a s velkou slávou se ujme královského trůnu. Této představě odpovídalo v Janově evangeliu vítání Ježíše při jeho příjezdu do Jeruzaléma před Velikonocemi. Nicméně Richard T.France uvádí, že ve vztahu k uzdravení a vyhánění démonů je u Matouše požadavek na mlčení méně důležitý než u Marka.[38]

17 aby se naplnilo, co řekl prorok Izaiáš: Zde je spojeno uvedení textu knihy proroka Izaiáše s charakteristikou Služebníka jako toho, kdo je tichý a nedává o sobě vědět, ale také jako toho, kdo má přijít jako Mesiáš. Jak již bylo řečeno, Matouš často používá odkazy na Tanach – hebrejskou Bibli (ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν). Prorok Izaiáš byl vedle žalmů velmi často čtený text, proto i Matouš na něj odkazuje. Zde je namístě zmínit i to, že první židokřesťané byli po nějakou dobu v synagoze trpěni a nakonec vyháněni,

---

pracovat, ale sedmého dne bude slavnost odpočinutí, Hospodinův svatý den odpočinku. Každý, kdo by dělal nějakou práci v den odpočinku, musí zemřít.“
Nm 15,32–36: Když Izraelci prodlévali na poušti, přistihli muže, který v den odpočinku sbíral dříví. Ti, kdo jej přistihli, jak sbírá dříví, předvedli jej před Mojžíše a Árona a před celou pospolitost. Dali ho střežit, neboť nebylo zřejmé, co se s ním má stát. Hospodin řekl Mojžíšovi: "Ten muž musí zemřít. Celá pospolitost jej ukamenuje venku za táborem." Celá pospolitost ho vyvedla ven za tábor a ukamenovali ho, takže zemřel, jak Hospodin Mojžíšovi přikázal.

[38] Srovnej FRANCE, Richard T., The gospel of Matthew, str. 469

přesto si zachovali vztah k Písmu a dál jej používali v čisté a nesmíšené podobě. „Nový Zákon se při zvěstování zprávy o Kristu, jíž zároveň sám je, neobejde bez Písma svatého, Bible Izraele. Právě proto má stěžejní význam postřeh, že interpretující přijetí Bible Izraele v Novém Zákoně činí tento text v jeho úplnosti a jednotě pro křesťany nepostradatelným…“[39]

18 Hle, můj služebník (chlapec), kterého jsem si vyvolil, můj milovaný, z něhož se těší má duše; Ježíš zde vystupuje jak izaiášovský Služebník, který je milovaný (Syn). Slovo milovaný však ani v MT, ani v LXX přímo použito není. Osoba Hospodinova Služebníka v Izaiášovi vzbuzuje dohady, existují dva zásadní výklady – jeden říká, že Služebník je zástupný, že představuje větší množství lidí – buď celý národ (Jákob) , nebo jen jeho část (např. Izrael jako zbytek národa), druhý výklad se kloní k tomu, že Služebník je nějaká individuální postava (např. král Kýros). Vlastnosti popsané ve verších 1–4 (jemnost, pokora ale také vítězství) také implikují mesiášského vládce, vystupujícího jako zástupce celého národa. Zajímavý pohled přináší Craig S. Keener, citovaný v [40] – vyvozuje, že širší kontext Izaiáše vede k této dvoustupňové interpretaci: „*Hospodinův služebník Izrael neuspěl (pochybil) ve svém poslání (Iz 42,18–19), takže Bůh vybral jednu osobu z Izraele k obnově zbytku svého lidu (49,5–7); ta ponese trest (srv. 40,2) jako vykoupení svého národa (52,13–53,12)*“.

vložím na něho svého ducha a on vyhlásí spravedlnost národům. Zde se nabízí ozvěna v textu L 4,18–19 „*Duch Hospodinův jest nade mnou; proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst; poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým vrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy.*“ Ježíš je nositelem Ducha, je si toho plně vědom, a tento výrok plně odpovídá již výše citovanému verši Iz 42,7: „*…abys otvíral slepé oči, abys vyváděl vězně ze žaláře, z věznic ty, kdo sedí v temnotě*“. Další aplikace je hned o kousek dál v navazujícím textu o tom, v čí moci Ježíš vyhání démony (Mt 12:28): *Jestliže však vyháním démony Duchem Božím, pak už vás zastihlo Boží království*. Boží království je

[39] Srovnej DOHMEN, Christoph – Günter STEMBERGER. *Hermeneutika židovské Bible a Starého zákona*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2007, str. 177

[40] Srovnej odkaz na KEENER (1999,str.360) in BEALE and CARSON, Commentary on the New Testament use of the Old Testament, str. 42

to, na co národy čekají, na co se těší – spása, spravedlnost, vysvobození. A kdo ho zprostředkovává? Ten, na kom spočívá Duch Boží.

19 Nebude se přít ani pokřikovat, ulicemi se neponese jeho povykování. Charakteristika Ježíše jako tichého Služebníka Hospodinova je např. v Mt 21,5: '*Povězte dceři siónské: Hle, král tvůj přichází k tobě, tichý a sedící na oslici, na oslátku té, která je podrobena jhu.*' Je tichý i tam, kde jej zástupy oslavují a hlasitě jásají. Podobně i Ježíšovo mlčení před velekněžem (Mt 26,63 resp. Mk 14,61) – mlčel tam, kde by se jiní přeli, rozčilovali, polemizovali nebo vzpouzeli. Vzorem pro učedníky (služebníky) je i další odkaz: Mt 5,5 „*Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví*". Na význam tichosti ukazuje i Ž 65,2 – „*Ztišením se sluší Tebe chválit, Bože…*". I Ježíšův odchod ve verši 15 je projevem mírného řešení potenciálního sporu, který hrozil.

20 Nalomený rákos (třtinu) nezlomí a doutnající knot neuhasí, dokud nedosáhne vítězství práva (spravedlnosti). Jemnost a vytrvalost, s jakou dosahuje cíle, ohledy ke slabým, nemocným, uvězněným a spoutaným – to je projev milosrdenství jako Boží spravedlnosti, která nespočívá v tom, že všichni distributivně dostanou, co si zaslouží, ale jsou uzdraveni (spaseni) vítězným zásahem Služebníkovým.

21 A v jeho jméno budou doufat národy. To je příslib nejen pro vyvolený národ, ale pro všechny – *ἔθνη* = גּוֹיִם ethné, gojím = pohanské národy, toto zaslíbení je univerzální pro celé lidstvo.

Jak uvádí Joachim Gnilka: „*Pro Matouše je Izaiáš mesiášský prorok. Prorok předpověděl nejen Ježíšovo narození (Mt 1,23), kající předzvěst křtu (3,3), ale i Ježíše přinášejícího veliké světlo, jasně osvětlující galilejskou krajinu (4,15n). Především však prorok psal o uzdravujícím a pomáhajícím působení Mesiáše, který na sebe vzal naše nemoci (8,17), s mírností vystupoval uprostřed svého lidu, národům přinese spásu, jak přislíbil. Tento prorokem předpovězený mesiášský obraz Matouš rozvinul ve svém evangeliu. Tak se liší jeho představa Ježíše od Markovy předlohy. Necharakterizuje ho rouška tajemství nebo dualistický boj s démonickými silami, ale dobro izaiášovského Služebníka, který se nepře a nekřičí ale sám je κρίσις, která slouží uprostřed lidí k Boží*

spáse. Ve zpracování prorockého textu je v našem evangeliu zřejmý ohlas vlivu Starého Zákona.“[41]

Další podobnost s tím, kdo je mírný, a přitom pevný, se nabízí při četbě listů Ignatia Antiochejského, který žil v místě i době nepříliš vzdálené Matoušovi: „K jejich hněvu budte mírní, k jejich vychloubání pokorní, na jejich rouhání vy se modlete, na jejich omyly vy budte pevní ve víře, peroti jejich divokosti budte vy krotcí a nesnažte se je napodobit. Dobrotou at se ukážeme být jejich bratry, ale napodobovat se snažme Pána – kdo byl více urážen, okrádán, zavrhován?“ (Ignatios Efeským X,2n) [42] nebo „Stůj pevně jako kovadlina, do které tlučou.“ (Ignatios Polykarpovi III,1b) [43]

Papež František volně cituje GS 22 a říká: „Spása, kterou Bůh realizuje a církev radostně hlásá, je pro všechny…“[44]

[41] Srovnej GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium., str. 454*

[42] Srovnej SOKOL, Jan, Listy Ignatia Antiochejského. In *Spisy apoštolských otců*. 3., rev. vyd. Překlad Ladislav Varcl, Dan Drápal, Jan Sokol. Praha: Kalich, 2004, Studijní texty (Kalich), str. 120

[43] Srovnej SOKOL, Jan, Listy Ignatia Antiochejského. In *Spisy apoštolských otců*, str. 139

[44] Srovnej *Evangelii gaudium: Radost evangelia : apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2014, st. 74

8. Závěr

Ústředním tématem této práce je zkoumání role Ježíše jako uzdravujícího **Služebníka Hospodinova** Nového i Starého Zákona. Při analýze zkoumaných textů i dalších zdrojů, především komentářů, jsem si začal uvědomovat, jak to, co je zapsané v Písmu, není jen pouhým textem, ale také živým Božím Slovem a obsahuje poselství pro nás, dnešní lidi i na vzdálenost několika tisíciletí a mnoha tisíc kilometrů. Uvědomil jsem si, že Ježíš působil jako ten, kdo s vědomím svého poslání přináší spásu všem lidem a používá svou obrovskou moc k tomu, aby působil dobro, a naopak je **tichý a pokorný** tam, kde by jiní vystupovali agresivně. Současně ale není tím, kdo by se zlomil nebo ochabl, ale **jemně a vytrvale** dovede právo (spravedlnost) **k vítězství**.

To je výzva i pro nás, abychom v problémových situacích nepropadali přirozenému tíhnutí k eskalaci konfliktu, k agresivním reakcím, ale byli tiší a mírní, a přitom pevní a vytrvalí, a tak pomáhali k nastolení Božího Království.

Je zde tedy nejen aspekt **uzdravování**, ale i **osvobození a spásy**, prvek **univerzality**, protože **Hospodinův Služebník** přináší právo všem a na jeho spravedlnost budou čekat vzdálené břehy, tj. celý svět, a tedy **všichni lidé**.

I zde je pro nás výzva – uzdravování není jen fyzické léčení nemocí. Je to naše účast s utrpením všech potřebných bližních, naše pomoc všem, kdo ji potřebují (tedy ne jen křesťanům), pokud je to v našich silách a možnostech.

Z textů i komentářů, které jsem pročetl, pro mne jako reflexe vyplývá i to, že Boží **spravedlnost** neznamená to, že každý dostane to, co si zaslouží, ale spočívá především v tom, že každý má možnost záchrany, že Bůh zachraňuje (což je význam hebrejského jména Ježíš – Jehošua: יְהוֹשׁוּעַ), že nabízí záchranu – **spásu** každému, kdo se k němu obrátí (i když se jedná o toho, kdo patří k národům (gojím) a sídlí u vzdálených břehů.

Dále jsem se začal více zamýšlet nad tím, jak trávím **neděli** – křesťanský Šabat – zda dbám na to, co se v neděli nemá, nebo naopak po návštěvě bohoslužby zajdu do hypermarketu, kde strávím více času než v kostele bloumáním mezi regály, anebo ani jedno, ani druhé, ale spíše hledím na to, zda mé konání **vede k dobru**, i když třeba není pokaždé úplně v souladu s přísnými pravidly. Podstatné je tedy vrátit sobotě (neděli) její původní smysl – **v radosti žít z Boží milosti**.

9. Seznam použitých zkratek

Zkratky názvů biblických knih

jsou převzaty z českého ekumenického překladu Písma svatého vydaného Českou biblickou společností.

Starý zákon

Gn	První Mojžíšova (Genesis)
Ex	Druhá Mojžíšova (Exodus)
Lv	Třetí Mojžíšova (Leviticus)
Nm	Čtvrtá Mojžíšova (Numeri)
Dt	Pátá Mojžíšova (Deuteronomium)
Joz	Jozue
Sd	Soudců
Rt	Rút
1 S	První Samuelova
2 S	Druhá Samuelova
1 Kr	První Královská
2 Kr	Druhá Královská
1 Pa	1. Paralipomenon
2 Pa	2. Paralipomenon
Ezd	Ezdráš
Neh	Nehemjáš
Est	Ester
Jb	Jób
Ž	Žalmy
Př	Přísloví
Kaz	Kazatel
Pís	Píseň písní
Iz	Izaiáš
Jr	Jeremiáš
Pl	Pláč
Ez	Ezechiel
Da	Daniel
Oz	Ozeáš

Jl	Jóel
Am	Ámos
Abd	Abdijáš
Jon	Jonáš
Mi	Micheáš
Na	Nahum
Abk	Abakuk (Habakuk)
Sf	Sofonjáš
Ag	Ageus
Za	Zachariáš
Mal	Malachiáš
Tób	Tóbit
Júd	Júdit
Mdr	Kniha moudrosti
Sír	Sírachovec
Bár	Báruk
1 Mak	1. Makabejská
2 Mak	2. Makabejská

Nový zákon

Mt	Matouš
Mk	Marek
L	Lukáš
J	Jan
Sk	Skutky apoštolů
Ř	Římanům
1 K	1. list Korintským
2 K	2. list Korintským
Ga	Galatským
Ef	Efezským
Fp	List Filipským
Ko	List Koloským
1 Te	1. list Tesalonickým
2 Te	2. list Tesalonickým

1 Tm	1. list Timoteovi
2 Tm	2. list Timoteovi
Tt	List Titovi
Fm	List Filemonovi
Žd	Židům
Jk	List Jakubův
1 Pt	1. list Petrův
2 Pt	2. list Petrův
1J	1. list Janův
2J	2. list Janův
3J	3. list Janův
Ju	List Judův
Zj	Zjevení Janovo (Apokalypsa)

Ostatní zkratky:

BHS	Biblia Hebraica Stuttgartensia
LXX	Septuaginta
MT	Masoretský text – hebrejský text s interpunkcí (BHS)
PBK	Papežská biblická komise

Běžně používané zkratky:

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
mj.	mimo jiné
n. l.	našeho letopočtu
např.	například
př. Kr.	před Kristem
př. n. l.	před naším letopočtem
srov.	Srovnej

10. Seznam literatury

10.1. Biblické texty

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih), Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 2009.

Jeruzalémská Bible. Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou, Praha: Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství, 2009.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellchaft, 1997.

Septuaginta, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellchaft, 2006.

Biblia Sacra. Iuxta Vulgatam Versionem, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellchaft, 2007.

Řecko-český Nový Zákon, Praha: Česká biblická společnost, 2011

10.2. Biblické komentáře, slovníky

BARCLAY, William. *The Gospel of Matthew.* Vol. 2, Chapters 11 to 28 / William Barclay, Edinburgh : The Saint Andrew Press, 1977

BEALE, Gregory – CARSON, Donald A. *Commentary on the New Testament use of the Old Testament.* Nottingham, England: Apollos, c2007, ISBN 0801026938

DOHMEN, Christoph – Günter STEMBERGER. *Hermeneutika židovské Bible a Starého zákona.* Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2007, 283 s. Teologie (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-874-7.

FRANCE, Richard T. *The gospel of Matthew* / R.T. France
Grand Rapids : William B. Eerdmans, 2007

GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium. 1. Teil , Kommentar zu Kap. 1,1 – 13,58* / Auslegung von Joachim Gnilka, Freiburg-Basel-Wien : Herder, 1986

HARRINGTON, Daniel J. (editor). Sacra Pagina, *Evangelium podle Matouše* Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2003

HELLER, Jan. *Tři svědkové: Mojžíš - Izaiáš - žalmista*. 1. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995, 206 s. Oikúmené. ISBN 80-85241-73-0.

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Vyd. 1. Praha: Centrum biblických studií, 2003, 630 s. ISBN 8070217251

KEENER, Craig S. *A commentary on the Gospel of Matthew.* Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Pub., c1999, xxi, 1040 p. ISBN 0802838219.

LASOR, William Sanford. *Old Testament survey: the message, form and background of the Old Testament* / by William Sanford LaSor, David Allan Hubbard, Frederic Wm. Bush, Grand Rapids, Michigan ; Cambridge : William B. Eerdmans, 1996

LEON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad - Křesťanská akademie, 1991,

LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše* / Meinrad Limbeck;[z německého originálu ... přeložila Pavla Bezručová], Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996

LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka* / Meinrad Limbeck ; Jaroslav Vokoun Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997

MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše* / Paul-Gerhard Müller ; přeložil Jaroslav Vokoun, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1998

MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. 1. vyd. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2011, 512 s. Český ekumenický komentář k Novému zákonu. ISBN 978-80-87287-44-6.

OSBORNE, Grant R. *Matthew: Exegetical Commentary on the New Testament*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2010

POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie.* Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-186-9.

RYŠKOVÁ Mireia: *Doba Ježíše Nazaretského*. Historicko-teologický úvod do Nového zákona, Praha: Karolinum, 2008

STOCK, Augustine. *The method and message of Matthew.* Collegeville, Minn.: Liturgical Press, c1994, iv, 443 p. ISBN 0814650228.

TALBERT, Charles H. *Matthew* / Charles H. Talbert
Grand Rapids, Mich. : Baker Academic, c2010

VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva. Výklad „písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě.* VUP, Olomouc 2009, 264 s., ISBN 978-80-244-2472-9.

Výklady ke Starému Zákonu. 4., Knihy prorocké : Izaiáš až Malachiáš / připravila Starozákonní překladatelská komise ; na 1. vyd. výkladů v řadě Starý zákon - překlad s výkladem pracovali Miloš Bič, Milan Balabán, Jiří Farský ... [et al.], Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1998

ZERWICK, Max. *Analysis philologica Novi Testamenti graeci* / Max Zerwick
Romae : Sumptibus pontificii instituti biblici, 1984

10.3. Další literatura

BARTOŇ, Josef. *Uvedení do novozákonní řečtiny*. Praha: KLP, 2009.

Evangelii gaudium: Radost evangelia : apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2014, 183 s. ISBN 978-80-7450-118-0

HELLER, Jan. *Hlubinné vrty: rozbory biblických statí a pojmů*. 1. souborné vyd. Editor Ema Suchá. Praha: Kalich, 2008, 316 s. ISBN 978-80-7017-083-0.

NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 271 s. ISBN 978-80-246-1518-9.

SEGALLA, Giuseppe. *Historické panoráma Nového Zákona* [Překlad: Jaroslav Brož] Řím: Křesťanská akademie, 1998

SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008, 255 s. ISBN 978-80-7277-379-4.

SLÁMA, Petr. *Tanu Rabanan: antologie rabínské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2010, 547 s. ISBN 978-80-7021-722-1

Spisy apoštolských otců. 3., rev. vyd. Překlad Ladislav Varcl, Dan Drápal, Jan Sokol. Praha: Kalich, 2004, 278 s. Studijní texty (Kalich). ISBN 80-7017-003-4

STEMBERGER, Günter. *Talmud a midraš : úvod do rabínské literatury* / Günter Stemberger ; [přeložil Petr Sláma], Praha : Vyšehrad, 1999

Rukopisy od Mrtvého moře: hebrejsko-česky. 1. vyd. Překlad: Stanislav Segert, Robert Řehák, Šárka Bažantová. Praha: OIKOYMENH, 2007, 963 s. Knihovna antické tradice. ISBN 978-80-7298-108-3.

10.4. Elektronické zdroje

SESB: Eberhard Nestle et al., *Novum Testamentum Graece* (At head of title: Nestle-Aland.;, 27. Aufl., rev.; Stuttgart: Deutsche Bibelstiftung, 1993, c1979).

Biblia Hebraica Stuttgartensia : SESB Version. (electronic ed.; Stuttgart: German Bible Society, 2003, c1969/77)

Septuaginta: SESB Edition (ed. Alfred Rahlfs and Robert Hanhart;Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2006)

http://cs.wikipedia.org/wiki/Talmud